

Міністерство освіти і науки України
Національний університет водного господарства та
природокористування
Навчально-науковий інститут економіки і менеджменту
Кафедра фінансів та економічної безпеки

06-03-307М

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ

з переддипломної практики
для здобувачів вищої освіти другого (магістерського)
рівня за освітньо-професійною програмою
«Управління фінансово-економічною безпекою»
спеціальності 073 «Менеджмент»
денної та заочної форми навчання

Рекомендовано
науково-методичною радою
з якості ННІ економіки та
менеджменту
протокол № 2 від 21.09.2023 р.

Рівне – 2023

Методичні вказівки з переддипломної практики для здобувачів вищої освіти другого (магістерського) рівня за освітньо-професійною програмою «Управління фінансово-економічною безпекою» спеціальності 073 «Менеджмент» денної та заочної форми навчання [Електронне видання] / Шило Ж. С., Ляхович О. О. – Рівне : НУВГП, 2023. – 49 с.

Укладачі: Шило Ж. С. – канд. екон. наук, доцентка кафедри фінансів та економічної безпеки; Ляхович О. О. – канд. екон. наук, доцентка кафедри фінансів та економічної безпеки.

Відповідальний за випуск – Мельник Л. В., докт. екон. наук, професор, завідувач кафедри фінансів та економічної безпеки.

Керівниця (гарантка) освітньої програми:
Ляхович О. О., к.е.н., доцентка кафедри фінансів та економічної безпеки.

Погоджено:
із завідувачкою виробничої практики НУВГП Запорожець Ю. В.

© Ж. С. Шило,
О. О. Ляхович, 2023
© НУВГП, 2023

ЗМІСТ

	Стор.
1. Організаційні засади переддипломної практики	4
1.1. Загальні положення переддипломної практики	4
1.2. Мета та завдання проходження практики	5
1.3. Бази переддипломної практики	12
1.4. Графік проходження практики	13
1.5. Обов'язки керівників практики	13
1.6. Обов'язки магістрів при проходженні практики	14
2. Методичні вказівки до виконання окремих розділів переддипломної практики	16
2.1. Програмні завдання для виконання на базі практики	16
2.2. Зміст програми переддипломної практики	16
2.3. Збір та опрацювання матеріалу	27
3. Оформлення звіту про проходження практики	27
4. Оцінювання звіту про переддипломну практику	30
5. Орієнтовний перелік дипломних робіт	34
6. Список рекомендованої літератури	40
7. Додатки	44

1. ОРГАНІЗАЦІЙНІ ЗАСАДИ ПЕРЕДДИПЛОМНОЇ ПРАКТИКИ

1.1. Загальні положення переддипломної практики

Переддипломна практика є складовою частиною освітньо-професійної програми «Управління фінансово-економічною безпекою» другого (магістерського) рівня вищої освіти за спеціальністю 073 «Менеджмент» галузі знань 07 «Управління та адміністрування» та проводиться відповідно до затверджених робочих навчальних планів та графіку навчального процесу з метою закріплення здобувачами вищої освіти системи професійних вмінь і навичок, а також набуття досвіду професійної діяльності.

Вказаний вид практики призначений забезпечити на основі сучасних методів та форм навчання формування у здобувачів вищої освіти професійних умінь та навичок для прийняття самостійних рішень під час конкретної роботи в реальних ринкових і виробничих умовах.

Під час проходження практики та написання звітів студенти керуються розробленими методичними вказівками з переддипломної практики для студентів другого (магістерського) рівня за освітньо-професійною програмою «Управління фінансово-економічною безпекою» спеціальності 073 «Менеджмент», яка охоплює глибоке вивчення процесу фінансово-господарської та управлінської діяльності підприємства, банківських чи страхових установ, державних, муніципальних чи підприємницьких структур.

Переддипломна практика має на меті засвоєння практичних навичок, вмінь та закріплення знань, отриманих в процесі навчання на основі розширеного вивчення діяльності бази практики.

Основними базами практики є суб'єкти господарювання всіх форм власності, а також державні органи та організації. Базами практики можуть бути банківські установи, страхові компанії, інші фінансово-кредитні установи та організації. Здобувачам надається право самостійно, обрати місце

проведення практики за умови наявності укладеного договору на її проходження та достатньої кількості матеріалів для виконання завдання переддипломної практики.

1.2. Мета та завдання проходження практики

Переддипломна практика для студентів другого рівня вищої освіти за спеціальністю 073 «Менеджмент» галузі знань 07 «Управління та адміністрування» є продовженням навчального процесу та важливим етапом у підготовці фахівців з управління фінансово-економічною безпекою.

Мета переддипломної практики - закріплення та поглиблення теоретичних знань, набуття у студентів професійних умінь і навичок прийняття самостійних рішень під час роботи в реальних ринкових і виробничих умовах та збір необхідної інформації для виконання дипломного проекту.

Завданнями переддипломної практики є:

- поглиблення та закріплення теоретичних знань з організації та управління фінансово-економічної безпеки підприємств і організацій, банківських та фінансових установ;
- здобуття практичних навичок фахівця з фінансово-економічної безпеки в основних відділах та підрозділах виробничо-господарських структур, банківських та інших фінансових установ, органів державної та місцевої влади;
- здійснення практичної підготовки здобувачів до самостійної роботи на одній з відповідних посад за фахом магістра з управління фінансово-економічною безпекою;
- опрацювання нормативно-правових, інформаційних, звітних і статистичних матеріалів, їх систематизація та аналіз;
- вивчення основних видів документів та їх застосування у сфері організації та управління фінансово-економічною безпекою;
- здійснення аналізу організаційних та управлінських задач щодо протидії викликам, небезпекам, загрозам та ризикам: господарської та фінансової діяльності підприємства (організації, фірми, установи); фінансовому стану підприємства (організації,

фірми, установи); взаємовідносинам між партнерами, споживачами, посередниками, контрагентами, постачальниками;

– набуття навичок критичного аналізу організаційно-виробничої структури підприємства, його підрозділів, їх функцій і взаємовідносин;

– засвоєння практичних навичок з питань створення і контролю діяльності операційної системи управління виробництвом, маркетингом, фінансами, забезпечення безпеки в даних системах;

– розроблення планів та програм забезпечення безпеки в різних видах діяльності;

– підготовка кожним студентом звіту за результатами проходження практики на основі програми практики, в якому необхідно виділити основні результати діяльності підприємства чи установи, дати їм оцінку, визначити вплив вирішальних чинників, узагальнити резерви та підготувати економічні обґрунтування розроблених проектів, ідей та планів діяльності реального об'єкта практики та його фінансово-економічної безпеки.

У результаті проходження переддипломної практики студенти повинні:

знати:

– організаційну та управлінську структури підприємств, закладів та установ;

– законодавчу та нормативну базу, що регулює діяльність структурних підрозділів фінансово-економічної безпеки;

– порядок фінансування та напрямки використання грошових коштів;

– механізм розподілу та контролю за використанням грошових коштів;

– особливості складання кошторисів (фінансових планів) та фінансової звітності, що є характерними для даного закладу;

– механізм управління системою фінансово-економічної безпеки підприємства; функції і процес управління системою забезпечення фінансово-економічною безпекою

підприємства; критерії оцінки ефективності діяльності системи забезпечення фінансово-економічної безпеки підприємства; механізм введення в дію заходів щодо протидії загрозам системі фінансово-економічної безпеки підприємства; оцінювання ефективності діяльності щодо протидії загрозам та ризикам в системі фінансово-економічної безпеки підприємства;

– сутність, мету, завдання та принципи фінансового нагляду; міжнародні та вітчизняні правові основи фінансового нагляду; моделі інституційної структури фінансового нагляду, інституційну структуру фінансового нагляду в Україні та зарубіжних країнах, передумови забезпечення незалежності та підзвітності органів фінансового нагляду;

– права споживачів фінансових послуг, принципи та порядок захисту прав споживачів фінансових послуг в межах судової і позасудової процедури, регламентацію реклами фінансових послуг, специфіку формування фінансової культури суспільства і фінансової грамотності населення;

– сутність, методичний інструментарій та принципи банківського нагляду, міжнародні та вітчизняні правові основи банківського нагляду, вимоги щодо банківської діяльності, принципи і засади безвиїзного банківського нагляду та інспектування банків;

– сутність, методичний інструментарій та принципи фінансового нагляду за діяльністю страхових компаній, міжнародні та вітчизняні правові основи фінансового нагляду за діяльністю страхових компаній, принципи і засади інспектування страхових компаній;

– методичний інструментарій та принципи макропруденційного фінансового нагляду, сутність фінансової стійкості на місцевому та державному рівнях та методичний інструментарій її оцінювання і моніторингу;

– сутність, методичний інструментарій та принципи нагляду за діяльністю фінансових конгломератів, міжнародні та вітчизняні правові основи нагляду за діяльністю фінансових конгломератів, засади додаткового фінансового нагляду за діяльністю фінансових установ, що входять до фінансових конгломератів;

– теоретичні аспекти антикризового фінансового управління, зміст та значення управління фінансовою санацією підприємства, сутність та методи контролінгу, зміст та особливості застосування методів і моделей прогнозування банкрутства у вітчизняній аналітичній практиці, характерні риси, методи та порядок проведення санаційного аудита, економічні критерії санаційної спроможності підприємства, сутність, форми та види реструктуризації та реорганізації підприємств у процесі санації, форми і методи державної фінансової підтримки санації суб'єктів господарювання, економіко-правові аспекти санації, банкрутства та ліквідації суб'єктів господарювання, особливості санації та банкрутства окремих категорій суб'єктів підприємницької діяльності.

вміти:

– проводити ідентифікацію ризиків та загроз діяльності у всіх сферах діяльності установи, організації, підприємства;

– здійснювати моделювання, прогнозування та передбачення розвитку факторів зовнішнього та внутрішнього середовища підприємства та їх впливу на фінансово-економічну безпеку;

– прогнозувати можливості виникнення небезпечних ситуацій в фінансово-економічній сфері діяльності установи, організації, підприємства;

– проводити аналіз зовнішніх та внутрішніх ризиків та загроз діяльності підприємства;

– оцінювати рівень фінансово-економічної безпеки організації, підприємства, установи;

– організовувати та проводити інформаційну і аналітичну роботу щодо своєчасного виявлення загроз і ризиків діяльності установи, організації, підприємства та розробки ефективних заходів по їх зниженню;

– розробляти інформаційно-аналітичні документи щодо оцінки рівня реальних і потенційних загроз фінансово-економічної безпеки підприємства, установи, організації;

– проводити аналіз потреб посадових осіб установи, організації, підприємства в інформації для прийняття

управлінських рішень щодо забезпечення фінансово-економічної безпеки, сталого функціонування та розвитку;

- проводити аналіз потреб зацікавлених осіб у зовнішніх та внутрішніх інформаційних зв'язках;

- оцінювати тривалість та складність робіт та їх вплив на стан фінансово-економічної безпеки установи, організації, підприємства;

- виконувати підготовку аналітичних документів щодо забезпечення фінансово-економічної безпеки установи, організації, підприємства;

- надавати необхідну інформацію керівництву установи, організації, підприємства щодо забезпечення фінансово-економічної безпеки та протидії загрозам і ризикам;

- оцінювати та проводити моніторинг реалізації визначеної стратегії забезпечення фінансово-економічної безпеки установи, організації, підприємства;

- застосовувати методи контролінгу на підприємстві, проводити оцінку ймовірності банкрутства підприємств на основі моделей одно- та багатофакторного дискримінантного аналізу, застосовувати прийоми та методи проведення санаційного аудита, виявляти ознаки неплатоспроможності підприємства.

Переддипломна практика передбачає набуття таких спеціальних компетенцій (СК):

СК01. Здатність обирати та використовувати концепції, методи та інструментарій менеджменту, в тому числі у відповідності до визначених цілей та міжнародних стандартів.

СК02. Здатність встановлювати цінності, бачення, місію, цілі та критерії, за якими організація визначає подальші напрями розвитку, розробляти і реалізовувати відповідні стратегії та плани.

СК04. Здатність до ефективного використання та розвитку ресурсів організації.

СК09. Здатність аналізувати й структурувати проблеми організації, приймати ефективні управлінські рішення та забезпечувати їх реалізацію.

СК10. Здатність до управління організацією та її розвитком.

СК 12. Здатність до вирішення проблемних питань і нестандартних ситуацій у професійній діяльності за умов невизначеності та ризиків.

СК 13. Здатність застосовувати професійні знання і практичні навички для розробки та опрацювання процедур аналізу щодо забезпечення високого рівня фінансово-економічної безпеки;

СК14. Здатність до використання інформаційно-аналітичного інструментарію дослідження змін у стані фінансово-економічної безпеки з використанням сучасних знань про методи, технології та інструменти аналізу, моделювання та оцінювання економічних процесів та явищ.

СК 15. Здатність до формування комплексного забезпечення фінансово-економічної безпеки на мікро- та макрорівні.

Проходження переддипломної практики дозволить досягнути наступних *програмних результатів навчання (ПРН)*:

ПР01. Критично осмислювати, вибирати та використовувати необхідний науковий, методичний і аналітичний інструментарій для управління в непередбачуваних умовах;

ПР02. Ідентифікувати проблеми в організації та обґрунтовувати методи їх вирішення;

ПР03. Проектувати ефективні системи управління організаціями.

ПР04. Обґрунтовувати та управляти проектами, генерувати підприємницькі ідеї;

ПР05. Планувати діяльність організації в стратегічному та тактичному розрізах.

ПР06. Мати навички прийняття, обґрунтування та забезпечення реалізації управлінських рішень в непередбачуваних умовах, враховуючи вимоги чинного законодавства, етичні міркування та соціальну відповідальність.

ПР08. Застосовувати спеціалізоване програмне забезпечення та інформаційні системи для вирішення задач управління організацією.

ПР13. Вміти планувати і здійснювати інформаційне, методичне, матеріальне, фінансове та кадрове забезпечення організації (підрозділу).

ПР14. Використовувати фундаментальні закономірності розвитку комплексної системи забезпечення фінансово-економічної безпеки підприємства у поєднанні з дослідницькими інструментами для здійснення професійної та наукової діяльності.

ПР 16. Відшукувати, обробляти систематизувати та аналізувати інформацію, необхідну для вирішення професійних та наукових завдань у сфері забезпечення фінансово-економічної безпеки підприємств, установ та організацій;

ПР17. Застосовувати професійні знання і практичні навички для розробки, моніторингу та управління системою фінансово-економічної безпеки підприємств, установ та організацій;

ПР18. Здійснювати діагностику і моделювання систем безпеки суб'єктів господарювання.

ПР19. Застосовувати поглиблені знання у сфері оцінки зовнішніх та внутрішніх загроз, ризиків, небезпек при проектуванні комплексних систем безпеки;

ПР20. Застосовувати інструментарій антикризового фінансового управління з метою забезпечення фінансово-економічної безпеки підприємств, установ, організацій;

ПР21. Вміти застосовувати системно-синергетичний підхід забезпечення фінансово-економічної безпеки на мікро- та макрорівні.

Студенти зобов'язані пройти практику у встановлені навчальним планом терміни, виконати програму практики, скласти визначений програмою звіт.

Під час практики студенти повинні дотримуватися встановлених правил техніки безпеки. Керівник практики від кафедри фінансів та економічної безпеки забезпечує організацію і проведення практик відповідно до навчального плану,

проводить інструктажі студентів та контролює дотримання ними правил техніки безпеки, графік проходження практики, оцінює її результати.

1.3. Бази переддипломної практики

Бази проходження переддипломної практики визначає кафедра фінансів та економічної безпеки спільно з відділом практики університету відповідно до основних вимог підготовки фахівців та на підставі договорів між установою, що є базою практики та університетом.

Дозволяється проходження переддипломної практики на інших базах практики, які пропонуються самими студентами. Для цього необхідно надати до відділу практики університету документи, які підтверджують готовність бази практики прийняти студента на практику з обов'язковим повідомленням реквізитів установи та відомостей про керівника бази практики.

Базами проходження практики можуть бути:

- підприємства, установи та організації різних галузей економіки будь-якої організаційно-правової форми (комерційні, некомерційні, державні, муніципальні);
- органи державного і муніципального управління;
- фізичні особи, які є підприємцями, що створюють і розвивають власну справу.

Місцем проходження практики повинні бути відділи чи підрозділи, які пов'язані з фінансовою роботою бази практики. Робочі місця для проходження практики обираються залежно від специфіки бази практики, можливості організації самостійної роботи студента та здійснення кваліфікаційного керівництва роботою студентів.

Самостійно змінювати базу та місце практики студент не має права. У разі відсутності студента на місці практики протягом терміну проходження практики без поважних причин вважається, що студент не виконав вимоги навчального процесу.

1.4. Графік проходження практики

Переддипломна практика тривалістю 2 тижні проводиться у відповідності з календарним графіком проходження практики (таблиця 1).

Таблиця 1
Календарний графік проходження практики

Назва заходу	Кількість днів
1. Вступне заняття	1
2. Інструктаж з охорони праці та техніки безпеки	1
3. Загальне ознайомлення з роботою бази практики, структурою, положенням, сферою діяльності та документацією.	2
4. Робота за індивідуальним завданням згідно з тематикою та планом практики	5
5. Систематизація зібраних матеріалів	1
6. Написання та оформлення звіту з переддипломної практики	3
7. Захист звіту з переддипломної практики	1

1.5. Обов'язки керівників практики

Керівництво практикою студентів здійснюється з двох сторін:

– з боку університету – керівником практики з числа професорсько-викладацького складу кафедри фінансів та економічної безпеки;

– з боку підприємства – кваліфікованим фахівцем, який призначається керівником практики наказом по підприємству.

Обов'язки керівника виробничо-тренінгової практики від кафедри:

- здійснювати систематичний контроль за виконанням затвердженої програми практики;
- надавати консультації студентам з питань проходження практики;
- перевіряти щоденники та подані звіти практикантів;
- доповідати на кафедрі про проходження практики студентами.

Обов'язки керівника практики від бази практики:

- здійснювати організацію роботи практикантів відповідно до затвердженої програми практики;
- перевіряти хід виконання студентами роботи під час практики;
- контролювати дотримання студентами трудової дисципліни і правил внутрішнього розпорядку;
- скласти характеристику на студентів, підсумовуючи результати їх діяльності під час проходження практики.

Прибувши на практику, студент зобов'язаний:

- ознайомитися з затвердженим адміністрацією установи, підприємства наказом про порядок проведення виробничої практики;
- з'ясувати у керівника практики від підприємства загальний план-графік проходження практики і при необхідності оформити перепустку.

1.6. Обов'язки магістрів при проходженні практики

Студенти направляються на переддипломну практику у відповідності до наказу по університету, в якому зазначені термін проходження практики, бази практики та керівники практики від навчального закладу.

Студенти повинні пройти інструктажі з охорони праці та безпеки життєдіяльності з обов'язковою реєстрацією у відповідних журналах, ознайомитися з робочим місцем, правилами експлуатації устаткування, уточнити план

проходження практики та тривалість робочого часу студентів на практиці.

Під час практики студенти повинні в повному обсязі виконати програму проходження практики, регулярно вести щоденник практики та виконати звіт про проходження практики. Щоденник практики – діючий засіб самоконтролю, що допомагає студенту правильно організувати свою роботу, в той же час записи у щоденнику є основним матеріалом для складання звіту з виробничо-тренінгової практики. Звіт має містити відомості про виконання студентом усіх розділів програми практики та індивідуального завдання, містити в собі висновки і пропозиції, список використаних джерел та інші. Оформлюється звіт відповідно до вимог, встановлених університетом.

При проходженні переддипломної практики студенти збирають, опрацьовують, систематизують та здійснюють аналіз практичного матеріалу, необхідного для виконання звіту.

Завдання студента-практиканта полягає в детальному ознайомленні з законодавчими, нормативними та інструктивними матеріалами, які регламентують організацію роботи бази практики.

Після закінчення практики щоденник разом зі звітом має бути переглянутий керівниками практики, які складають відгуки та висновки про проходження виробничо-тренінгової практики й підписують його.

Під час практики студент зобов'язаний:

- виконувати правила внутрішнього розпорядку і вимоги трудового законодавства;
- дотримуватися програми, затвердженої керівниками практики від кафедри і підприємства щодо виконання студентом індивідуального плану практики;
- виконувати вказівки керівника практики від підприємства (організації, установи);
- вести щоденник виробничої практики з зазначенням обсягу робіт, який виконано за кожен робочий день;
- при потребі – звітувати керівнику практики від кафедри про виконану роботу.

2. МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ ДО ВИКОНАННЯ ОКРЕМИХ РОЗДІЛІВ ПЕРЕДДИПЛОМНОЇ ПРАКТИКИ

2.1. Програмні завдання для виконання на базі практики

Під час проходження переддипломної практики студент зобов'язаний виконати три групи завдань практичної підготовки:

Перша група – збір інформації про діяльність підприємства, зміст якої визначається темою і планом магістерської роботи.

Друга група – виконання індивідуальних практичних завдань з кожної дисципліни навчального плану.

Третя група – вивчення комплексу питань фахової практичної підготовки, обумовлених вимогами освітньо-кваліфікаційної характеристики фахівця.

Зміст першої групи завдань кожен студент визначає для себе самостійно, за потреби він може проконсультуватись у свого наукового керівника.

Зміст другої групи завдань, рекомендації щодо їх виконання та порядок звітування наведено у методичних вказівках з вивчення відповідної навчальної дисципліни. Ці вказівки студент одержує під час організаційно-ознайомлювальної сесії.

Комплекс завдань з фахової практичної підготовки передбачає виконання переддипломної практики, написання звіту з практики.

2.2. Зміст програми переддипломної практики

Під час проходження переддипломної практики студенти виконують індивідуальні завдання згідно даних методичних рекомендацій враховуючи місце проходження практики.

Переддипломна практика передбачає:

– чітку організацію проведення запланованих заходів;

– забезпечення необхідних умов для студентів-практикантів на місцях проходження практики, в тому числі охорону праці, технічну безпеку та організаційну підтримку;

– контроль за виконанням студентами правил трудового розпорядку та поставлених завдань.

Завдання на переддипломну практику:

1. Ознайомлення з історією створення бази практики;

2. Ознайомлення із загальною характеристикою бази практики, з порядком реєстрації, з специфікою діяльності бази практики;

3. Ознайомлення із організаційно-економічною та фінансовою структурою бази практики;

4. Ознайомлення із загальними правилами ведення фінансової документації за три роки; порядком ведення та збереження фінансової документації на базі практики;

5. Виконання індивідуального завдання переддипломної практики.

Індивідуальне завдання на проходження переддипломної практики студент обирає самостійно в залежності від заздалегідь обраної ним бази та місця практики.

З метою закріплення набутих теоретичних знань студент повинен дослідити діяльність підприємства чи установи, що є базою практики, керуючись цими положеннями.

Для суб'єктів господарювання всіх форм власності в тому числі банківських та фінансових установ.

Розділ 1. Структура управління та характеристика господарської діяльності підприємства.

– організаційно-правова форма діяльності підприємства;

– нормативно-правова база функціонування підприємства;

– характеристика установчих документів підприємства;

– мета та види діяльності підприємства;

– основні техніко-економічні показники діяльності суб'єкта господарювання.

Розділ 2. Аналіз фінансово-економічно-безпеки підприємства.

- аналіз активів та пасивів підприємства;
- аналіз ліквідності та платоспроможності підприємства;
- аналіз показників фінансової стійкості;
- аналіз показників ділової активності;
- аналіз фінансових результатів і рентабельності підприємства;
- оцінка ймовірності банкрутства;
- оцінка індикаторів фінансово-економічної безпеки підприємства.

Розділ 3. Визначення шляхів підвищення фінансово-економічної безпеки підприємства.

- визначення проблем фінансово-економічної безпеки підприємства;
- розробка заходів для підвищення рівня фінансово-економічної безпеки підприємства;
- розрахунок ефективності заходів щодо підвищення фінансово- економічної безпеки підприємства.

Базами практики можуть слугувати банківські установи, виконавчі дирекції фондів соціального страхування, страхові компанії, державні установи з регулювання діяльності фондового ринку України, депозитарної діяльності, інвестиційні компанії.

Звіт з переддипломної практики складається з трьох розділів:

Розділ 1. Економіко – організаційна характеристика об'єкта дослідження.

Розділ 2. Аналіз та оцінка фінансово-економічної безпеки об'єкта дослідження.

Розділ 3. Шляхи підвищення рівня фінансово-економічної безпеки об'єкта дослідження.

Характеристика об'єкта повинна відображати таку інформацію: мета бізнесу, стисла історична довідка, інформація

про засновників підприємства, форму власності, майнова відповідальність, напрями видів діяльності та джерела отримання прибутку, опис основної продукції, її призначення та основні споживачі, характеристика виробничої структури та структури управління підприємством, інформація про основних конкурентів та ринки збуту продукції, основні техніко-економічні показники.

Методичні рекомендації до аналізу та оцінки фінансово-економічної безпеки (на прикладі підприємства).

Аналіз фінансово-економічного стану та виявлення факторів загроз діяльності організації включає розрахунок та аналіз фінансово-економічних показників діяльності й виконується на основі даних фінансової звітності підприємства не менше ніж за три роки. Оцінка стану економічної безпеки діяльності організації виконується відповідно до обраного підприємства.

Аналіз економічної безпеки підприємства включає такі основні складові: фінансова, виробничо-збутова, техніко-технологічна, кадрова, екологічна (таблиця 2).

Таблиця 2

Система показників інтегральної оцінки рівня економічної безпеки підприємств

Показники	Алгоритм Розрахунку	Економічна сутність показника
Оцінка фінансової складової		
$K_{\text{авт}}$ – коеф. автономії	Сума власних коштів/загальна сума фінансування (загальний підсумок балансу)	Можливість підприємства виконувати зовнішні зобов'язання за рахунок власних активів

продовження таблиці 2

$K_{\text{фін}}$ – коэф. Фінансування	Залучені кошти/власний капітал	Відображає, яка кількість одиниць залучених коштів припадає на кожну одиницю власних
$K_{\text{покр}}$ – коэф. Покриття	Оборотні активи/поточні зобов'язання підприємства	Показує здатність підприємства швидко розраховуватись з борговими зобов'язаннями
$K_{\text{р}}$ – коэф. рентабельност і діяльності	Валовий прибуток/собівартість реалізованої продукції	Показує прибуток підприємства з кожної гривні, яка була витрачена на реалізацію продукції
Оцінка техніко-технологічної складової		
$K_{\text{вп}}$ – коэф. виробничої потужності	Річний фонд робочого часу/трудомісткість виробництва	Показує максимально можливий випуск продукції за певний час у номенклатурі при повному завантаженні обладнання
$K_{\text{зн}}$ – коэф. Зносу	Сума зносу основних засобів/балансова вартість основних засобів	Відображає частку вартості ОЗ, яку списано на витрати

		виробництва попередніх періодів
--	--	---------------------------------

продовження таблиці 2

$K_{\text{ФВ}}$ – Фондовіддачі	Обсяг виробництва у вартісному вираженні/середньорічна вартість основних фондів підприємства	Показує кількість одиниць виготовленої продукції у гривнях, що припадає на одиницю вартості основних фондів
$K_{\text{інт}}$ – коэф. інтенсивного використання обладнання	Обсяг виготовленої продукції за певний період/виробнича потужність обладнання	Показує рівень використання виробничої потужності підприємства
Оцінка інтелектуально-кадрової складової		
$K_{\text{пл}}$ – коэф. плинності кадрів	Кількість звільнених за власним бажанням та за порушення трудової дисципліни/середньооблікова чисельність працюючих	Показує рух кадрів на підприємстві, що обумовлено незадоволенням працівників виробничою ситуацією або незадоволеністю керівника підприємства виробничою поведінкою працівників

$K_{п}$ – продуктивності праці	Обсяг продукції/кількість праці, витраченої на її виробництво	Показує здатність робітників виробляти за одиницю робочого часу визначений обсяг продукції
-----------------------------------	---	--

продовження таблиці 2

$K_{фоз}$ – фондоозброєності праці	Середньорічна вартість основних виробничих фондів/середньооблікова чисельність робітників	Характеризує рівень оснащення працівників основними виробничими засобами
Оцінка екологічної складової		
$K_{вик}$ – коеф. перевищення нормативного обсягу викидів шкідливих речовин	Сумарний показник забруднення сумішшю речовин/дозволений для підприємства сумарний обсяг викиду шкідливих речовин	Відображає ступінь перевищення реальних викидів шкідливих речовин в атмосферу над нормативними рівнями
$K_{люд}$ – коеф. залюднення ареалу шкідливого впливу	Сума нормативної щільності населення і середня щільність населення у межах ареалу шкідливого впливу підприємства	Показує рівень заселеності ареалу шкідливого впливу підприємства і потенційну небезпеку підприємства для населення.

В таблиці 3 розглянемо основні показники для визначення інтегрального показника фінансово-економічної безпеки підприємства.

Якщо значення узагальнюючого показника (R) більше 1, то рівень фінансово-економічної безпеки підприємства можна рахувати задовільним, якщо менше 1, то рівень економічної безпеки вважається низьким. В такому разі необхідно повернутися до оцінки кожної із складових фінансово-економічної безпеки і визначити, які з них не відповідають нормативним значенням та шукати причини такого стану речей.

Таблиця 3

Визначення рівня складових економічної безпеки підприємства

<p>Фінансова складова</p> $K_{\text{фін}} = \frac{t_{\text{покp}} \times t_{\text{одз}} \times t_{\text{окз}} \times t_p \times t_{\text{авт}}}{t_{\text{фін}}}$ <p>де $t_{\text{покp}}$ – темп зміни коеф. покриття; $t_{\text{одз}}$ – темп зміни коеф. оборотності дебіторської заборгованості; $t_{\text{окз}}$ – темп зміни коеф. оборотності кредиторської заборгованості; t_p – темп зміни коеф. рентабельності діяльності; $t_{\text{авт}}$ – темп зміни коеф. автономії; $t_{\text{фін}}$ – темп зміни коеф. фінансування.</p>
<p>Техніко-технологічна складова</p> $K_{\text{тт}} = \frac{t_{\text{ен}} \times t_{\text{ФВ}} \times t_{\text{инт}}}{t_{\text{зн}}}$ <p>де $t_{\text{ен}}$ – темп зміни коеф. виробничої потужності; $t_{\text{ФВ}}$ – темп зміни фондівдачі; $t_{\text{инт}}$ – темп зміни коеф. інтенсивного використання обладнання; $t_{\text{зн}}$ – темп зміни коеф. зносу.</p>
<p>Інтелектуально-кадрова складова</p>

$$K_{ик} = \frac{t_{II} \times t_{\Phi O3} \times t_{pa} \times t_{квал}}{t_{нл}}$$

де t_{II} – темп зміни продуктивності праці; $t_{\Phi O3}$ – темп зміни фондоозброєності праці; t_{pa} – темп зміни коеф. раціоналізаторської активності; $t_{квал}$ – темп зміни коеф. співвідношення висококваліфікованих та кваліфікованих працівників; $t_{нл}$ – темп зміни коеф. плинності кадрів.

продовження таблиці 3

Політико-правова складова
$K_{ин} = \prod_{i=1}^n x_i$ <p>де n – кількість аналізованих факторів; x_i – значення показника i-ого фактора.</p>
Екологічна складова
$K_e = \frac{1}{t_{вук} \times t_{люд}}$ <p>де $t_{вук}$ – темп зміни коеф. перевищення нормативного обсягу викидів шкідливих речовин в атмосферу; $t_{люд}$ – темп зміни коеф. залюднення ареалу шкідливого впливу.</p>
Узагальнюючий показник рівня економічної безпеки підприємства (R)
$R = K_{фин} \times K_{тг} \times K_{ит} \times K_{ин} \times K_e$

Також пропонується для об'єднання розрізаних показників підприємства використовувати один із методів факторного аналізу, а саме, метод головних компонент (МГК), за допомогою якого доцільно здійснити визначення вагових коефіцієнтів показників, що характеризують складові економічної безпеки.

На основі проведеного розрахунку за МГК отримуємо зважені коефіцієнти рівнянь інтегральних показників:

1) інтегральний показник фінансової складової економічної безпеки підприємств визначається за формулою:

$$I_{fc} = 0,192 \times X1 + 0,285 \times X2 + 0,228 \times X3 + 0,295 \times X4,$$

де $X1$ – рентабельність продажів, %; $X2$ – коефіцієнт поточної ліквідності; $X3$ – коефіцієнт автономії; $X4$ – коефіцієнт оборненості активів;

2) інтегральний показник виробничо-збутової складової економічної безпеки підприємств визначається за формулою:

$$I_{взс} = 0,255 \times X1 + 0,391 \times X2 + 0,254 \times X3,$$

де $X1$ – рівень завантаженості обладнання; $X2$ – рівень зносу основних коштів; $X3$ – фондвіддача;

3) інтегральний показник техніко-технологічної складової економічної безпеки підприємств визначається за формулою:

$$I_{тгс} = 0,267 \times X1 + 0,298 \times X2 + 0,245 \times X3 + 0,190 \times X4,$$

де $X1$ – коефіцієнт оновлення основний фондів; $X2$ – коефіцієнт матеріаловіддачі; $X3$ – коефіцієнт фінансування НДДКР; $X4$ – коефіцієнт вироблення продукції на одного робітника;

4) інтегральний показник показника кадрової складової економічної безпеки визначається за формулою:

$$I_{кс} = 0,318 \times X1 + 0,356 \times X2 + 0,326 \times X3,$$

де $X1$ – плинність кадрів; $X2$ – продуктивність праці; $X3$ – рентабельність персоналу.

Розраховується загальний інтегральний показник для підприємства в цілому і розробляється інтерпретаційна шкала для даного підсумкового показника. Встановлюється вага (внесок) кожної групи використовуваних показників в загальну економічну безпеку підприємства.

Оцінка узагальнюючих властивостей економічної безпеки І_г ґрунтується на поєднанні їм відповідних К_і інтегральних одиничних оцінок:

$$I_{\text{гб}} = 0,315 \times I_{\text{фс}} + 0,185 \times I_{\text{взс}} + 0,305 \times I_{\text{тгс}} + 0,195 \times I_{\text{кс}}$$

Вищенаведена методика є узагальненою, що характеризує загальний рівень економічної безпеки підприємств. Перелік даних індикаторів може доповнюватися відповідно від предмета та об'єкта дослідження. Наприклад, комплексна оцінка стану фінансової безпеки підприємства та визначення її рівня наведена у додатку Б та Г відповідно.

У третьому розділі проводиться моделювання показників в системі фінансово-економічної безпеки.

За результатами аналізу студент повинен сформулювати обґрунтовані рекомендації щодо вирішуваної проблеми. Запропонований комплекс організаційно-економічних та інформаційно-аналітичних заходів повинен бути спрямованим на покращення фінансово-економічних показників та результатів господарської діяльності підприємства, забезпечення ефективного управління фінансово-економічною безпекою та підвищення рівня захищеності підприємства від партнерів та конкурентів, розвиток підприємства (установи, організації).

Таким чином, у рекомендаційному розділі мають вирішуватися такі завдання:

- розробка за результатами аналізу обґрунтованих рекомендацій щодо вирішуваної проблеми (організаційного, інформаційного, технічного забезпечення);
- визначення основних напрямів удосконалення організації та управління економічною безпекою;
- застосування рекомендацій щодо впровадження нових

методів, технологій, показників аналітичного забезпечення управлінських рішень в аспекті досліджуваної проблеми (теми магістерської дипломної роботи);

- економічне обґрунтування доцільності запропонованих заходів.

Типові заходи щодо підвищення рівня фінансово-економічної підприємств наведено у додатку Г.

2.3. Збір та опрацювання матеріалу

Джерелами інформації для проведення аналізу результатів роботи підприємства, підготовки звіту з переддипломної практики та написання магістерської роботи є: форми статистичної звітності, які складає і подає органам статистики підприємство, плани і звітність про різні напрямки господарської діяльності, дані оперативного статистичного та бухгалтерського обліку, інша оперативна і періодична інформація, дані опитування і спостереження на робочих місцях, нормативні документи тощо.

Збираючи і опрацьовуючи матеріал, необхідно вивчити все нове, що є у практиці господарювання, передовий досвід. З урахуванням зібраних матеріалів дається оцінка діяльності підприємства в досліджуваному напрямку.

3. ОФОРМЛЕННЯ ЗВІТУ ПРО ПРОХОДЖЕННЯ ПРАКТИКИ

Завершальний етап переддипломної практики – правильне та своєчасне оформлення звіту про проходження переддипломної практики, в якому мають бути відображені результати виконання силабусу практики та проведеної науково-дослідницької роботи. У звіт вкладається заповнене направлення (підписаний безпосередньо керівником від бази практики).

Звіт про практику складається студентом безпосередньо на базі практики. Основою для оформлення звіту є записи та

розрахункові таблиці виконані практикантом за передбаченими програмою питаннями.

У *вступі* обґрунтовується актуальність теми дослідження для банківської, або фінансової установи (фірми) – бази практики, виділяються мета і завдання дослідження, об'єкт, предмет дослідження, методи та інформаційна база дослідження.

За *іншими розділами* звіту матеріал повинен бути відображений згідно з програмою практики. У *висновку* звіту вказується список недоліків в організації аналітичної роботи, виявлених під час проходження практики, і пропозиції з їх вдосконалення. Останні повинні спиратись на інформацію, викладену у звіті, і мати економічне обґрунтування. Складовою частиною звіту є додаток відповідних розрахунків, документів, декларацій, форм фінансової звітності з посиланням в тексті звіту на дані додатку.

Звіт з переддипломної практики може бути рукописним або друкованими і виконується українською мовою на одній стороні білого аркушу формату А4 (210x297).

Текст розташовується на сторінці з дотриманням таких полів: ліве – 25мм: праве – 10 мм; верхнє та нижнє – по 20 мм. При комп'ютерному наборі слід використовувати шрифт Times New Roman 14 кеглів. Відстань між рядками тексту складає один міжрядковий інтервал.

Загальний обсяг тексту повинен складати не більше 30-40 сторінок. Нумерація сторінок тексту наскрізна і починається з титульного аркушу (додаток А), номер на якому не проставляється. На інших аркушах номер сторінки вказується арабськими цифрами у правій верхній частині аркушу. Другою сторінкою є зміст. Текст звіту поділяється на розділи, пункти і підпункти. Рубрикація частин тексту здійснюється лише арабськими цифрами наступним чином: «Розділ 1.», «Підрозділ 1.1.».

Заголовки структурних частин «ЗМІСТ», «ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ», «ВСТУП», «РОЗДІЛ», «ВИСНОВКИ», «СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ», «ДОДАТКИ» друкують великими літерами симетрично до тексту. Такі структурні частини, як зміст, перелік умовних

позначень, вступ, висновки, список використаних джерел не мають порядкового номера. Слід звернути увагу на те, що всі аркуші, на яких розміщені ці структурні частини наукової роботи, нумерують звичайним чином. Не нумерують лише їх заголовки, тобто не можна друкувати: «І. ВСТУП» або «Розділ 6. ВИСНОВКИ». Номер розділу ставлять після слова «РОЗДІЛ», після номера крапку не ставлять, потім з нового рядка друкують заголовок розділу.

Підрозділи нумерують у межах кожного розділу. Номер підрозділу складається з номера розділу і порядкового номера підрозділу, між якими ставлять крапку. В кінці номера підрозділу повинна стояти крапка, наприклад: «2.3.» (третій підрозділ другого розділу). Потім у тому ж рядку йде заголовок підрозділу. Відстань між заголовком тексту та текстом дорівнює двом міжрядковим інтервалам.

Схеми, графіки, діаграми, малюнки позначають словом «Рис.» і нумерують послідовно арабськими цифрами у межах розділу за виключенням наведених у додатках.

Таблиці нумерують послідовно арабськими цифрами у межах розділу за виключенням наведених у додатках. У правому верхньому кутку над заголовком робиться надпис «Таблиця» і проставляється її номер. Номер таблиці складається з номера розділу та номера таблиці.

Кожна таблиця обов'язково повинна мати заголовок. Заголовок і слово «Таблиця» починаються з великої літери. Таблиця розташовується після першої згадки про неї у тексті, її заголовок повинен бути чітким та стисло розкривати її зміст.

Посилання на джерело інформації у тексті повинне наводитись у вигляді порядкового номера цього джерела за списком використаної літератури у квадратних дужках. Якщо у звіті використовується цитата або цифрова інформація з якогось літературного джерела, то після порядкового номера через кому зазначається номер сторінки, на якій вона містилась, наприклад: [1, с. 75].

Список використаної літератури вказується за абеткою.

Наприклад:

1. Franco Modigliani and Merton H. Miller The American Economic Review Vol. 49, № 4 (Sep., 1959), pp. 655-669.

2. Бланк И. А. Основы финансового менеджмента. Київ: Ника-Центр, Эльга, 2004. 624 с.

3. Воробів Ю. М. Особливості формування фінансового капіталу підприємств. *Фінанси України*. 2010. № 4. С. 77 – 85.

4. Опешко Н.С. Управління достатністю капіталу страхових компаній: дис. ... канд. екон. наук : 08.00.08 / Харківський національний університет будівництва та архітектури. Харків, 2016. 391 с.

5. Про акціонерні товариства : Закон України від 17 вересня 2008 р. №514-І. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/514-17>

Додатки оформляють як продовження наукової друкованої праці на наступних її сторінках, розміщуючи їх у порядку появи посилань у тексті наукової роботи. Якщо додатки оформляють на наступних сторінках наукової роботи, кожен такий додаток повинен починатись з нової сторінки. Додаток повинен мати заголовок, надрукований угорі малими літерами з першої великої симетрично відносно тексту сторінки. Посередині рядка над заголовком малими літерами з першої великої друкується слово «Додаток» і велика літера, що позначає додаток. Додатки слід позначати послідовно великими літерами української абетки, за винятком літер Г, Є, З, І, І, Й, О, Ч, Ї. Один додаток позначається як додаток А.

Обов'язковими додатками до звіту є: розрахунково-фінансова документація згідно з програмою практики; річний звіт підприємства за минулий рік і виробничо-фінансовий план; характеристика виробничої і суспільної роботи за час проходження практики, підписана керівником практики і головним бухгалтером, затверджена гербовою печаткою.

4. ОЦІНЮВАННЯ ЗВІТУ ПРО ПЕРЕДДИПЛОМНУ ПРАКТИКУ

Переддипломна практика завершується складанням повного звіту з практики та його захистом. Керівник від бази практики перевіряє складений та оформлений відповідно до

вимог звіт з практики, засвідчує його підписом і печаткою у щоденнику практики та коротко характеризує діяльність студента за час проходження практики і також засвідчує свій відгук.

Зброшурований звіт з практики разом із щоденником студент у визначений термін подає керівнику практики від кафедри. Після перевірки звіту і отримання позитивного висновку студент отримує допуск до захисту звіту з переддипломної практики.

Переддипломна практика є самостійним заліковим кредитом і оцінюються в інтервалі 0-100 балів (включно).

Таблиця 4

Критерії оцінювання переддипломної практики

Критерії оцінювання	Кількість набраних балів	Примітки
Здобувач повністю виконав програму практики, звіт за структурою, обсягом і змістом відповідає вимогам програми практики. Основні положення звіту глибоко обґрунтовані, логічні. Висока старанність у виконанні, бездоганне зовнішнє оформлення. Захист звіту впевнений і аргументований.	90 ... 100	
Здобувач повністю виконав програму практики, звіт за структурою, обсягом і змістом відповідає вимогам програми практики. Основні положення звіту достатньо обґрунтовані, незначне порушення послідовності. Достатня старанність у виконанні, добре зовнішнє оформлення. Захист звіту аргументований, але з деякими неточностями у другорядному матеріалі.	82 ... 89	
Здобувач повністю виконав програму практики, звіт відповідає вимогам програми практики, але має деякі неточності. Основні положення звіту обґрунтовані, незначне порушення послідовності. Достатня старанність у виконанні, добре зовнішнє оформлення. Захист звіту аргументований, але з деякими неточностями, які студент сам виправляє.	74 ... 81	

Здобувач повністю виконав програму практики, звіт відповідає вимогам практики, але має неточності за структурою і змістом. Основні положення звіту недостатньо обґрунтовані з порушенням послідовності. Посередня старанність у виконанні, зовнішнє оформлення задовільне. Захист звіту з незначними помилками, які студент сам виправляє з допомогою викладача.	64 ... 73	
--	-----------	--

продовження таблиці 4

Здобувач повністю виконав програму практики, звіт відповідає вимогам практики, але має неточності за структурою і змістом. Основні положення звіту недостатньо обґрунтовані з порушенням послідовності. Посередня старанність у виконанні, зовнішнє оформлення задовільне. Захист звіту зі значними помилками, які студент сам виправляє з допомогою викладача.	60 ... 63	
Здобувач виконав програму практики (> 50%), звіт відповідає вимогам програми практики, але має значні неточності за структурою і змістом. Основні положення звіту недостатньо обґрунтовані з порушенням послідовності. Посередня старанність у виконанні, зовнішнє оформлення задовільне. Захист звіту з великими помилками і прогалинами, які студент не може виправити.	37 ... 59	3 можливість повторного складання
Здобувач частково виконав програму практики (<50%), і представив звіт поганого зовнішнього оформлення. Захист звіту з великими помилками і прогалинами, які студент не може виправити.	1 ... 36	Обов'язковим повторним проходження практики

Здобувач у визначені строки здає на кафедру підписаний керівником практики від підприємства та завірений печаткою звіт. Захист звіту здійснюється з обов'язковою присутністю студента після перевірки роботи керівником практики від університету.

Шкала оцінювання

Сума балів	Оцінка за національною шкалою
	для практики
90-100	відмінно

82-89	добре
74-81	
64-73	задовільно
60-63	
35-59	незадовільно з можливістю повторного складання
0-34	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

Таблиця 5

Критерії оцінювання звіту з переддипломної практики та його захисту

Критерії оцінювання	Кількість набраних балів	Оцінка
		За національною шкалою
Зміст та оформлення звіту і щоденника відповідають стандартам. Характеристика студента є позитивною. Студент дав вичерпні відповіді на всі запитання щодо програми практики і виконаної індивідуальної роботи.	90 ... 100	«відмінно»
Наявні несуттєві зауваження щодо змісту та оформлення звіту й щоденника. Характеристика студента є позитивною. У відповідях на запитання членів комісії" щодо програми практики студент допустив окремі неточності, хоч загалом має ґрунтовні знання.	82 ... 89	«добре»
Наявні несуттєві зауваження щодо змісту та оформлення звіту й щоденника. Характеристика студента є позитивною, але має незначні зауваження У відповідях на запитання щодо програми практики студент допустив окремі неточності, відповіді	74 ... 81	«добре»

на питання правильні, але не повні.		
Недбале оформлення роботи і щоденника. Розділи звіту розкриті в основному. Характеристика студента в цілому є позитивною, але містить серйозні зауваження. Не всі відповіді на запитання є правильними.	64 ... 73	«задовільно»

продовження таблиці 5

Недбале оформлення роботи і щоденника. Переважну більшість завдань програми практики у звіті висвітлено, однак мають місце окремі розрахункові та логічні помилки. Характеристика студента в цілому є позитивною, але містить серйозні зауваження. Відповідаючи на питання студент почувався невпевнено, збивався, допускався помилок, виявив поверхові знання.	60 ... 63	«задовільно»
У звіті висвітлено не всі питання. Характеристика студента у частині відношення до практики і трудової дисципліни є негативною. На запитання студент не зміг дати задовільних відповідей.	35 ... 59	«незадовільно»
У звіті зовсім не розкрита програма практики або роботу підготовлено не самостійно. Характеристика студента У частині відношення до практики і трудової дисципліни є негативною. На запитання студент відповідей не дав.	0 ... 34	«незадовільно»

5. ОРІЄНТОВНИЙ ПЕРЕЛІК ДИПЛОМНИХ РОБІТ

Об'єкт дослідження – державні та регіональні фінанси

1. Виявлення проявів впливу світової фінансової кризи на стан національної безпеки.
2. Оцінка та діагностика зовнішньоекономічної безпеки України.
3. Оцінка безпеки конкурентоспроможності економіки України.
4. Виявлення факторів розвитку національної безпеки України.
5. Сучасний стан інститутів державного регулювання в сфері безпеки.
6. Оцінювання економічної безпеки регіону (на прикладі Рівного та Рівненської області).
7. Виявлення загроз безпеки розвитку регіону (на прикладі Рівного та Рівненської області).
8. Управління економічною безпекою підприємницької діяльності в Рівненському регіоні.
9. Економіко-правове забезпечення державного регулювання діяльності підприємств Рівненського регіону.
10. Організація управління фінансово-економічною безпекою як фактор удосконалення якості корпоративного управління.
11. Роль бюджетної системи в забезпеченні фінансової безпеки держави.
12. Ідентифікація загроз бюджетної безпеки держави.
13. Роль місцевих бюджетів у забезпеченні фінансової безпеки держави.
14. Моніторинг місцевих фінансів як інструмент забезпечення безпеки державних фінансів.

Об'єкт дослідження- підприємство, установа, фірма

1. Управління витратами та його вплив на забезпечення фінансової безпеки суб'єктів господарювання.
2. Організація системи економічної безпеки суб'єктів господарювання.
3. Управління комплексним забезпеченням економічної безпеки суб'єктів господарської діяльності.
4. Міжнародний досвід та міжнародні стандарти забезпечення економічної безпеки суб'єктів господарської діяльності.
5. Організаційно - правове забезпечення функціонування системи економічної безпеки суб'єктів господарської діяльності.
6. Управління системою корпоративної безпеки суб'єктів господарської діяльності.
7. Механізми взаємодії суб'єктів забезпечення економічної безпеки з правоохоронними органами.
8. Механізми управління системою економічної безпеки суб'єктів господарської діяльності.
9. Організаційно – правове забезпечення захисту комерційної таємниці як складової фінансово-економічної безпеки суб'єктів господарської діяльності.
10. Організаційно – правові основи протидії недобросовісної конкуренції в системі економічної безпеки суб'єктів господарської діяльності.
11. Моделювання систем економічної безпеки суб'єктів господарювання.
12. Механізм забезпечення економічної безпеки суб'єктів господарської діяльності.
13. Механізми протидії зовнішнім загрозам економічній безпеці суб'єктів господарювання.
14. Технології попередження внутрішніх загроз економічній безпеці суб'єктів господарської діяльності.
15. Організаційно – правові основи протидії промислому шпигунству в системі економічної безпеки суб'єктів господарювання.
16. Організація системи забезпечення надійності персоналу суб'єктів господарської діяльності.

17.Управління системою забезпеченням економічної безпеки суб'єктів господарювання при здійсненні зовнішньоекономічної діяльності.

18.Організація протидії ризикам в системі економічної безпеки суб'єктів господарювання.

19.Організація та управління майновою безпекою суб'єктів господарювання.

20.Технології розв'язання корпоративних конфліктів в системі економічної безпеки суб'єктів господарювання.

21.Механізми протидії протиправним поглинанням та захопленням підприємств як складові системи економічної безпеки суб'єктів господарювання.

22.Стратегічне управління системою забезпечення економічної безпеки суб'єктів господарської діяльності.

23.Організація системи економічної безпеки у інвестиційної діяльності суб'єктів господарювання.

24.Організація системи безпеки суб'єктів господарювання у надзвичайних ситуаціях діяльності та у ситуаціях невизначеності.

25.Міжнародний досвід забезпеченні економічної безпеки суб'єктів господарської діяльності та його використання в умовах України.

26.Комплексна оцінка фінансово-економічної безпеки суб'єктів господарювання.

27. Організація інформаційно-аналітичного забезпечення діяльності системи економічної безпеки підприємства.

28. Управління системою забезпечення економічної безпеки підприємства.

29. Організація системи економічної безпеки фінансово-промислових груп.

30. Управління системою фінансово-економічної безпеки виробничої фірми.

31.Економіко-математичні моделі забезпечення фінансово-економічної безпеки підприємства.

32. Формування стратегії забезпечення фінансово-економічної безпеки підприємства в умовах глобалізації.

33. Організація і управління системою протидії тероризму на повітряному транспорті як складової економічної безпеки авіакомпанії.

34. Управління системою забезпечення економічної безпеки аеропорту.

35. Організація системи попередження терористичних актів як складова економічної безпеки підприємства.

36. Системний та ситуаційний підхід у керуванні службою економічної безпеки підприємства.

37. Управління системою безпеки на транспортних підприємствах.

38. Організація і управління системою забезпечення інформаційної безпеки підприємства.

39. Забезпечення фінансово-економічної безпеки підприємства в процесі стратегічного управління.

40. Організація і управління системою безпеки на залізничному транспорті.

41. Ефективність використання інформаційних технологій при забезпеченні фінансово-економічної безпеки підприємств.

42. Організація та управління системою економічної безпеки авіаційної компанії.

43. Моніторинг загроз фінансово-економічної безпеки функціонування підприємства та методи їх запобігання.

44. Комплексна система забезпечення фінансово-економічної безпеки підприємств.

45. Управління системою економічної безпеки підприємства в кризових умовах.

46. Методи оцінки зовнішніх загроз економічної безпеки підприємства.

47. Організація системи забезпечення економічної безпеки на пасажирському авіатранспорті.

48. Організація системи безпеки на залізничному транспорті.

49. Управління системою економічної безпеки підприємства в умовах недобросовісної конкуренції.

50. Організація системи забезпечення інформаційної безпеки підприємства.

51. Інформаційно-аналітичне забезпечення фінансово-економічної безпеки діяльності підприємства.

52. Організація та управління системою безпеки торговельного підприємства.

53. Інформаційно-аналітичне забезпечення безпеки зовнішньоекономічної діяльності підприємства.

54. Організація захисту комерційної таємниці на підприємстві.

55. Організація системи економічної безпеки автотранспортного підприємства.

56. Організація забезпечення безпеки комерційної діяльності підприємства.

57. Організація системи забезпечення надійності персоналу торговельного підприємства.

58. Організація комплексного забезпечення безпеки діяльності підприємства.

59. Організація і управління системою забезпечення фінансово-економічної безпеки спільних підприємств.

60. Організація системи забезпечення фінансово-економічної безпеки будівельної фірми.

Об'єкт дослідження – комерційні банки

1. Механізм управління системою фінансово-економічної безпеки банківських установ.

2. Організаційно-правове забезпечення економічної безпеки банківських установ в Україні.

3. Управління системою забезпечення безпеки інвестиційної діяльності банку.

4. Управління системою забезпечення безпеки кредитування банківськими установами підприємств України.

5. Моделі забезпечення економічної безпеки банку.

6. Організація та управління системою забезпечення безпеки діяльності банківських установ в Україні.

7. Комплексне забезпечення безпеки діяльності банку.

8. Організація забезпечення інформаційної безпеки банків.

9. Управління системою захисту інформації з обмеженим доступом в банках України.

10. Організація управління фінансово-економічною безпекою в банку.
11. Формування системи фінансово-економічної безпеки банку.
12. Реорганізація системи фінансово-економічної безпеки в банку.
13. Організація захисту комерційної таємниці банку.
14. Інформаційно-аналітичне забезпечення безпеки кредитних операцій банку.
15. Інформаційно-аналітичне забезпечення кадрової безпеки в банку.

Об'єкт дослідження- страхові компанії

1. Роль страхування в системі управління фінансово-економічною безпекою підприємства.
2. Управління страховим портфелем у системі фінансово-економічної безпеки страхової компанії.
3. Управління страховими резервами в системі фінансово-економічної безпеки страхової компанії.
4. Антикризове управління стійкістю страхової компанії.
5. Достатність капіталу страхової компанії та її оцінювання.
6. Управління ризиками страхової компанії.
7. Політика перестрахування в системі фінансово-економічної безпеки страхової компанії.
8. Розробка антикризової фінансової стратегії діяльності страхової компанії.
9. Платоспроможність страхової компанії та шляхи її забезпечення.
10. Організація та управління фінансовим наглядом за діяльністю страхових компаній в Україні.
11. Особливості стрес-тестування страхових компаній.
12. Особливості захисту прав споживачів страхових послуг.
13. Оцінка та регулювання рівня фінансової безпеки страхової компанії.

14. Управління капіталом страхової компанії в системі фінансово-економічної безпеки.

6. СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Базова література

1. Економічна безпека підприємства : навчальний посібник / Небава М. І., Міронова Ю.В. Вінниця : ВНТУ, 2017. 73 с. URL :

https://web.posibnyky.vntu.edu.ua/fmib/33nebava_ekonomichna_bezpeka_pidpriyemstva/

2. Банківська безпека : навч. посіб. для студентів ВНЗ / М. Г. Марич, М. П. Фецишин, Д. Д. Полагнин ; М-во освіти і науки України, Чернів. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича. Кам'янець-Подільський : Аксіома, 2018. 197 с.

3. Катранжи Л. Л., Новік К. П. Управління фінансово-економічною безпекою підприємства (на прикладі ТОВ «Альтаір+»). *Молодий вчений*, 11 (87), 2020. С. 169–172.

4. Ляхович О. О. Особливості застосування інтегрального підходу до оцінки фінансово-економічної безпеки підприємств. Фінансово-економічна політика в контексті інноваційного розвитку України : монографія / Мельник Л. В., Ковшун Н. Е., Боднарюк І. Л. та ін. : Частина 2. Рівне : НУВГП, 2021. С. 108–118.

5. Організація та управління системою економічної безпеки підприємства : навчально-методичний посібник / З. Б. Живко, О. В. Черевко, Н. В. Зачосова, М. О. Живко, О. Б. Баворовська, В. О. Занора; за ред. З. Б. Живко. Черкаси : видавець Чабаненко Ю. А., 2019. 120 с.

6. Пілецька С. Т., Коритько Т. Ю., Ткаченко Є. В. Модель інтегральної оцінки економічної безпеки підприємства. *Економічний вісник Донбасу* № 3(65), 2021, С. 56–65. URL : <http://evd.luguniv.edu.ua/index.php/evd/article/view/275>

7. Фінансово-економічна політика в контексті інноваційного розвитку України : монографія / Мельник Л. В., Ковшун Н. Е., Савіна Н.Б. та ін. : Частина 3. Київ : Видавничий дім «Кондор», 2022. 321 с. (Внесок автора: Шило Ж. С.

Методика комплексної оцінки рівня фінансово-економічної безпеки підприємства. Підрозділ 3.5. С. 184-193).

8. Шило Ж. С., Кречко М. Ю. Методи оцінки рівня економічної безпеки підприємства: підходи до оцінювання та забезпечення економічної безпеки. *Збірник наукових праць «Вісник НУВГП». Серія «Економічні науки»*. Випуск №2 (98). Рівне : НУВГП. 2022. С. 278–288.

Допоміжна література

1. Банківська система : навчальний посібник / Ситник Н. С., Сташишин А. В., Блащук-Девяткіна Н. З., Петик Л. О. ; за заг. ред. Н. С. Ситник. Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2020. 580 с.

2. Бугай В. З., Бурдило О. В. Методичний підхід до оцінки рівня фінансової безпеки підприємства. *Науково-виробничий журнал «Бізнес-навігатор»*. Випуск 2 (51) 2019. С. 42–46.

URL: http://business-navigator.ks.ua/journals/2019/51_2019/10.pdf

3. Бюджетна система України : навчальний посібник в схемах і таблицях / С. В. Качула, Г. Є. Павлова, Л. В. Лисяк, О. В. Добровольська, Л. І. Катан. Дніпро : Монолит, 2021. 332 с.

4. Економічний аналіз : навчальний посібник для здобувачів вищої освіти / Н. Ю. Рекова, Є. О. Підгора, В. В. Ровенська, О. В. Латишева, Т. П. Гітис, І. Ю. Єрфорт, І. І. Смирнова, С. В. Касьянюк. Краматорськ : ДДМА, 2021. 200 с.

5. Страхування : навчальний посібник / О. О. Сосновська. К. : Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2021. 328 с.

6. Тютюнник Ю. М., Дорогань-Писаренко Л. О., Тютюнник С. В. Фінансовий аналіз : навч. посіб. Полтава : Видавництво ПП «Астроя», 2020. 434 с.

7. Управління фінансовою безпекою економічних суб'єктів: навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів економічних і юридичних спеціальностей усіх форм навчання / Державний вищий навчальний заклад “Українська академія банківської справи Національного банку України” ; за заг. ред. д-ра екон. наук, проф. С. М. Фролова; С. М. Фролов, О.

В. Козьменко, А. О. Бойко та ін. Суми : ДВНЗ “УАБС НБУ”, 2015. 332 с.

8. Єрмошенко М. М. Фінансова складова економічної безпеки: держава і підприємство : монографія / М. М. Єрмошенко, К. С. Горячева ; Нац. академія управління. К. : НАУ, 2010. 232 с.

Електронні джерела

1. Статистика Національного банку України / Національний банк України. URL : <https://bank.gov.ua/statistic>

2. Офіційний портал Державна фіскальна служба України. Податки, збори, платежі. URL : <http://sfs.gov.ua/podatki-ta-zbori/>

3. Звіт про використання бюджетних коштів / Урядовий портал. URL : <https://www.kmu.gov.ua/ua/diyalnist/byudzheth>

4. Державний бюджет / Міністерство фінансів України. URL : <https://www.minfin.gov.ua/news/borg>

5. Економічна статистика / Державна служба статистики України. URL : <http://www.ukrstat.gov.ua>

6. Законодавство України / Верховна рада України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/index><http://zakon.rada.gov.ua/laws>

7. Бюджетний кодекс України : Кодекс від 08.07.2010. № 2456-VI. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>

8. Податковий кодекс України : Кодекс від 02.12.2010 № 2755-VI. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>

9. Офіційний портал Державного казначейства України. URL : www.treasury.gov.ua

10. Офіційний сайт Головного Контрольно-ревізійного управління України. URL : www.dkrs.gov.ua

11. Статистичні та інформаційні матеріали Міністерства економічного розвитку і торгівлі України. URL : www.me.gov.ua

12. Система розкриття інформації на фондовому ринку України. URL: www.smida.gov.ua

Додаток А

Приклад оформлення титульної сторінки

**Міністерство освіти і науки України
Національний університет водного господарства та
природокористування
Кафедра фінансів та економічної безпеки**

**ЗВІТ
З ПЕРЕДДИПЛОМНОЇ ПРАКТИКИ НА ПРИКЛАДІ
«(назва бази практики)»**

[Печатка бази практики]

Виконав(ла):
здобувач(ка) другого
(магістрського) рівня
вищої освіти спеціальності
073 «Менеджмент» (УФЕБ)
V курсу, __ групи
Прізвище, ім'я по-батькові

Звіт перевірено:

Керівник від бази
практики _____

(підпис, дата, посада, прізвище ім'я по-батькові)

Керівник від університету
_____

(підпис, посада, прізвище ім'я по-батькові)

Залікова оцінка з практики

(прописом)

„___” _____ 20__ р.

Рівне – 20__ р.

Додаток Б

Індикатори фінансової безпеки підприємства

№	Індикатори	Оцінка показника	
		Граничне значення	Динаміка
1. Показники ліквідності			
2.1.	Коефіцієнт абсолютної ліквідності	0,2	збільшення
2.2.	Коефіцієнт термінової ліквідності	0,5	збільшення
2.3.	Коефіцієнт загальної ліквідності	2	збільшення
2. Показники фінансової стійкості			
3.1.	Коефіцієнт автономії	0,5	збільшення
3.2.	Коефіцієнт фінансування	1	збільшення
3.3.	Коефіцієнт фінансової стійкості	0,7-0,9	збільшення
3.4.	Коефіцієнт постійності активів	0,5	збільшення
3.5.	Коефіцієнт маневрування власного капіталу	1	збільшення
3. Показники ділової активності			
4.1.	Оборотність оборотних активів	30 днів	зменшення
4.2.	Оборотність запасів	15 днів	зменшення

4.3.	Оборотність кредиторської заборгованості	30 днів	зменшення
4.4.	Оборотність дебіторської заборгованості	30 днів	зменшення
4.5.	Оборотність власного капіталу	1,5 об.	збільшення
4.6.	Оборотність капіталу	1 об.	збільшення
4. Показники рентабельності			
5.1.	Рентабельність активів (ROA)	2,5%	збільшення
5.2.	Рентабельність власного капіталу (ROE)	5,0%	збільшення
5.3.	Рентабельність основних засобів	6,0%	збільшення
5.4.	Рентабельність продукції	5,0%	збільшення

Додаток В

Індикатори фінансової безпеки регіону

Складова фінансової безпеки регіону	Граничні значення	Індикатори
Безпека фінансових ринків	не менше 30	Обсяг кредитування банками реального сектору економіки, % до ВРП
	не менше 100	Співвідношення кредитів до депозитів банків в регіоні
	не більше 6	Темп зміни індексу офіційного курсу гривні до долара США до попереднього періоду, %
	не менше 100	Темпи зміни прямих іноземних інвестицій у регіоні
	не менше 15	Частка прямих іноземних інвестицій до ВРП
Безпека корпоративного сектору	більше 7	Співвідношення сальдо фінансових результатів підприємств до ВРП
	більше 10	Рентабельність операційної діяльності підприємств

	більше 100	Темпи зміни обсягів промислової продукції в регіоні
Безпека публічних фінансів	не менше 100	Темп зміни ВРП
	не менше 5	Частка ВРП у ВВП держави
	не менше 25	Питома вага доходів місцевого бюджету до ВРП
	не менше 80	Рівень бюджетної самостійності
	не менше 25	Рівень загальної податкової стійкості регіону, %
	не менше 30	Рівень податкової самостійності регіону, %
	менше 105	Темп зміни суми заборгованості з виплати заробітної плати
	менше 110	Індекс споживчих цін у регіоні
	менше 80	Співвідношення витрат до доходів населення

Додаток Г

Методика розрахунку інтегрального показника рівня фінансової безпеки:

1. Розрахунок відхилень індикаторів від граничних значень:

1.1. Якщо значення індикатора прямує до зростання:

$$x_i = \frac{a_i}{a_i^n}$$

Якщо значення індикатора прямує до зменшення:

$$x_i = \frac{a_i^n}{a_i}$$

де

a_i - фактичне значення показника;

a_i^n - граничне значення показника.

2. Інтегральна оцінка рівня фінансової безпеки:

$$Іеб = 0,315 \times Іфс + 0,185 \times Івзс + 0,305 \times Ігтс + 0,195 \times Ікс$$

3. Граничне значення для загального рівня фінансової безпеки:

$$I = \frac{I_i - I_{min}}{I_{max} - I_{min}}$$

I – граничний рівень показника фінансової безпеки;
 n – кількість індикаторів, включених до розрахунку.

4. Визначення відхилення розрахункового значення від граничного рівня фінансової безпеки

$$I = \frac{1}{m + k} * \left(\sum I_j + \sum (1 - I_j) \right)$$

де I – інтегральний показник; m – число позитивних показників; k – число негативних показників; $(1 - i_j)$ – стандартизоване значення j -го негативного показника.

Додаток Д

Типові заходи підвищення рівня фінансово-економічної підприємств

№	Кількісні індикатори та якісні параметри оцінки ФЕБ	Заходи підвищення рівня ФЕБ при попаданні значень кількісних індикаторів в зону фінансової небезпеки/при погіршенні оцінки якісних параметрів
<i>Кількісні індикатори</i>		
1	Коефіцієнт абсолютної ліквідності	Збільшення залишку грошових коштів; скорочення короткострокових зобов'язань
2	Коефіцієнт поточної ліквідності	Збільшення власних оборотних коштів; скорочення короткострокових зобов'язань
3	Коефіцієнт можливості отримання позики	Скорочення довгострокового позикового капіталу; збільшення власного капіталу
4	Коефіцієнт автономії	Збільшення власного капіталу; скорочення позикового капіталу

5	Коефіцієнт забезпеченості власними оборотними коштами	Збільшення власних оборотних коштів; скорочення короткострокових зобов'язань
6	Коефіцієнт оборотності оборотного капіталу	Збільшення обсягів продажу; оптимізація вкладів коштів в оборотні активи
7	Коефіцієнт оборотності власного капіталу	Збільшення обсягів продажу; збільшення власного капіталу
8	Коефіцієнт оборотності позикового капіталу	Збільшення обсягів продажу; скорочення заборгованості по кредитам і позикам
9	Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості	Збільшення обсягів продажу; раціональна кредитна політика; контроль дебіторської заборгованості
10	Коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості	Збільшення обсягів продажу; скорочення кредиторської заборгованості
11	Рентабельність активів	Збільшення чистого прибутку
12	Рентабельність власного капіталу	Збільшення чистого прибутку

продовження додатку Д

№	Кількісні індикатори та якісні параметри оцінки ФЕБ	Заходи підвищення рівня ФЕБ при попаданні значень кількісних індикаторів в зону фінансової небезпеки/при погіршенні оцінки якісних параметрів
<i>Якісні параметри</i>		
14	Рівень технічного забезпечення	Підвищення рівня валових інвестицій, націлених на оновлення основних виробничих фондів; використання резервів для придбання нового обладнання
15	Рівень плинності кадрів	Підвищення рівня репутації, ділового статусу МСП, використання медіа-каналів для висвітлення інформації з метою пошуку професійних кадрів; використання послуг кадрових агенцій з підбору персоналу
16	Рівень конкуренції	Підвищення якості виробленої продукції, використання реклами задля збільшення обсягів продажу; розширення клієнтської бази; використання нових технологій для розвитку підприємства; виявлення

		сильних та слабких сторін діяльності МСП; залучення невикористаних можливостей
17	Рівень інвестиційної активності і привабливості	Проведення заходів для підвищення інвестиційної привабливості завдяки розробці довгострокової стратегії розвитку; застосування фінансового планування; підтримання позитивної кредитної історії
18	Рівень кредитоспроможності	Підтримання позитивної кредитної історії; виявлення сильних та слабких сторін діяльності МСП; підвищення фінансової стійкості і платоспроможності; використання фінансового планування
19	Наявність резервів (щодо сумнівних боргів, майбутніх витрат)	Формування резервів, які передбачають повну чи часткову компенсацію витрат при виникненні несприятливих випадків
20	Якість ведення бухгалтерського обліку, наявність фінансового планування на фірмі	Забезпечення якісного рівня ведення бух. обліку; постійне підвищення кваліфікації персоналу бухгалтерського відділу; використання фінансового планування на підприємстві